

Реконструкція історії вишу в контексті історії України перших десятиліть ХХ ст.: А. І. Чуткий. Київський комерційний інститут: витоки та історичний поступ (1906–1920 рр.)

Сучасна українська історична наука з кожним роком поглиблює свою інтеграцію до загальносвітового контексту історичних студій, в якому впродовж останніх більш ніж півстоліття превалує тема мікроісторії. І подібна еволюція є цілком логічною та закономірною: внаслідок подальшого поглиблення роботи у найрізноманітніших аспектах історичних досліджень на сьогодні вже нагромаджено настільки величезний фактологічний матеріал (не кажучи про його опрацювання), що створення праць, присвячених цілим епохам історичного розвитку навіть окремо взятих держав, стає не під силу поодиноким дослідникам. Натомість дослідження мікроісторичні стають найбільш продуктивними як унаслідок посиленості їх проведення силами окремих науковців, так і у зв'язку із тим, що через подібні розвідки можливо створення більш реальної картини минулого. Адже ж саме у подібного роду історичних дослідженнях стає можливою реконструкція минулого в усьому його різнобарві та максимальна деталізація, що дозволяє побачити "душу" минулих епох, створити їх цілісний "образ".

Тож цілком закономірно, що західна історична наука вже тривалий час зосереджена у ключі дослідження та розробок мікроісторичних тем, які спеціально визначаються за найбільш продуктивні та пріоритетні найбільш авторитетними істориками Заходу, починаючи від М. Блока та Ф. Броделя і закінчуючи модерними західноєвропейськими вченими-істориками. У цьому ключі все активніше працюють й вітчизняні науковці, предметом мікроісторичних розвідок яких останнім часом стають найрізноманітніші теми.

Проте у рамках мікроісторичних тем важливо не загубитись, не зійти на манівці, а разом із тим і обрати таку тему, яка б найбільш продуктивно могла прислужитись і для створення більш узагальнюючих історичних досліджень. Це завдання з успіхом вдалось розв'язати А. І. Чуткому у його щойно виданій книзі "Київський комерційний інститут: витоки та історичний поступ (1906–1920 рр.)", адже ж історія вищого навчального закладу завжди становить історію держави, так само як і епохи (у якій він існує) загалом. І це особливо стосувалось початку ХХ ст. – дуже незначна кількість вищих навчальних закладів у той

період призводила до того, що кожен із них наповнювали особи з найрізноманітніших регіонів, з різних вікових, конфесійних та національних груп. Відповідно студентське середовище було у той час особливо концентрованим вираженням загальної ситуації у суспільстві, проявляючи рівень потягу до знань, пріоритетності освітніх напрямів і т. п. у тих або інших груп населення держави. Це саме стосувалось й професорсько-викладацького корпусу тогочасної вищої школи.

Проведене А. І. Чутким у виданій навесні цього року монографії ґрунтовне дослідження історії Київського комерційного інституту попри свою, на перший погляд, вузьку спрямованість побудоване на солідній джерельній базі і є першою науковою реконструкцією історії цього вищого навчального закладу, що став першим в Україні вишом економічного профілю, а отже, суттєво посприяв справі розвитку як вітчизняної вищої економічної освіти, так і економічної науки. Саме у стінах цього навчального закладу було сконцентровано найкращі кадри вчених-економістів. Чого варті лишень імена таких науковців, як К. Г. Воблий, Є. Є. Слуцький, П. Р. Сльозкін, Л. М. Яснопольський та ін., що тривалий час працювали у ньому. Але у Київському комерційному інституті працювали й визначні фахівці з інших галузей знань (О. М. Гіляров, Д. О. Граве, М. В. Довнар-Запольський, О. О. Ейхельман, А. В. Корчак-Чепурковський, О. О. Русов тощо). Чимало з них розглядалися владою як "неблагонадійні". Тож Київський комерційний інститут як приватний навчальний заклад став їх прихистком та місцем, що забезпечувало їх матеріальні потреби (через отримувану у ньому заробітну платню), а отже, і давало можливості для подальшої плідної праці на благо вітчизняної науки та культури. Ті ж самі висновки стосуються й осіб, що навчались у стінах цього вишу. Імена багатьох його студентів, таких як, приміром, В. Є. Свідзінський, В. М. Еллан-Блакитний, М. М. Ковалевський, С. С. Остапенко, П. Г. Тичина та багатьох інших, назавжди увійшли в історію України ХХ ст., примноживши здобутки української нації у різних сферах суспільно-політичного життя. Проте у Київському комерційному інституті дістали змогу здобувати вищу освіту й представники інших національностей. Тож загалом можна робити висновок про найбільш демократичне обличчя цього українського вишу початку ХХ ст. і водночас про його непересічне місце в історії України загалом.

Таким чином, А. І. Чуткий у рецензованій монографії підняв та розкрив справді важливу тему історії України, що, попри свою, на перший погляд, мікроісторичну спрямованість, є разом із тим цілком актуальною та самодостатньою. Фактично автору вдалось підібрати напрочуд вдालу тему – практично не досліджуваний (але при цьому дуже важливий в історії України) вищий навчальний заклад (Київський

національний економічний університет ім. В. Гетьмана у період, коли він мав назву Київський комерційний інститут), історія якого реконструюється в усіх проявах функціонування установи подібного роду: професорсько-викладацький корпус, студентський контингент, наукова діяльність та функціонування різноманітних організацій у його стінах, матеріальна база тощо. Як результат автору вдалось досягти цілісної та логічно завершеної реконструкції окремо взятого вищого навчального закладу.

Водночас звернення у рамках монографії А. Чутким уваги до вищезазначених складових історії Київського комерційного інституту дозволили застосовувати зосереджений у ній фактологічний матеріал і у більш широкому контексті, що виходить за вузькі рамки історії одного вищого навчального закладу. Так, проведені дослідження змін у структурі студентства та професорсько-викладацького корпусу Київського комерційного інституту від моменту його постання у 1906 р. і до 1920 р. (коли він був остаточно одержавлений та почав існувати за докорінно відмінних від попередніх умов) дозволяють унаочнити тенденції змін у структурі обох складових вишівського середовища – викладачів та студентів. У цьому зв'язку А. Чуткий показав на основі багатого архівного матеріалу, як змінювався студентський контингент у чинниках ґендерному, національному, конфесійному тощо. Було прослідковано зміни й у викладацькому середовищі інституту. При цьому автор вдався і до реконструкції світоглядних засад осіб професорсько-викладацького складу, зокрема й на прикладі такої резонансної на той час події у наукових колах цілої Російської імперії, як "справа Сташевського". У цьому контексті було показано вплив зовнішніх чинників на кризу і зміну впродовж перших десятиліть ХХ ст. сформованої у ХІХ ст. професорської культури, крізь призму якої можна робити екстраполяції і щодо загальних змін у світоглядних засадах цілого українського суспільства у першій чверті ХХ ст. Тобто фактично автор вміло вмонтував своє дослідження у загальний контекст історії України.

Поряд із цим внаслідок обрання А. Чутким для дослідження хронологічного періоду, що охоплює перші десятиліття ХХ ст. – періоду найбільш кардинальних змін в усій історії України, безперечно, автору вдалось додати фактажу і для більш повної реконструкції цього періоду. Зокрема, А. І. Чуткий поставив питання про переосмислення низки усталених стереотипів (щодо оцінки стану українського національного руху в період хрестоматійної "столипінської реакції" та ряду ін.). Як результат – на перший погляд вузькоспеціальне, мікроісторичне дослідження знову ж таки плавно перетікає у викладі А. Чуткого у

площину макроісторії. Цю спрямованість праці посилюють і постійні пасажі по тексту, котрі сприяють "вписуванню" еволюції долі Київського комерційного інституту у загальний контекст змін у долі України того періоду.

Так само важливе значення має й уже згадувана джерельна база дослідження. А. Чутким було залучено найрізноманітніші архівні документи, котрі були вміло підібрані, що (у поєднанні і з самою їх значною кількістю) й дозволило провести вичерпну й цілком наукову реконструкцію історії Київського комерційного інституту. При цьому автор вдався й до наведення текстів цілого ряду знакових у різних аспектах документів (у додатках до монографії), що публікуються вперше і відповідно вводяться ним до наукового обігу.

Ще одним безперечним позитивом монографії А. Чуткого "Київський комерційний інститут: витоки та історичний поступ (1906–1920 рр.)" є й поєднання даних різних дисциплін; так само як і застосування низки методологічних підходів, загальна завершеність та строга науковість, що, між іншим, вдалось поєднати і з доступним стилем викладу значного фактологічного матеріалу, що робить її доступною для широкого кола зацікавлених вітчизняною історією осіб.

Тож роблячи загальний висновок щодо монографії А. І. Чуткого "Київський комерційний інститут: витоки та історичний поступ (1906–1920 рр.)", можемо впевнено постулювати, що вона, безперечно, належить до розряду актуальних та затребуваних досліджень у рамках історії України. Вміщений у ній матеріал базується на солідній джерельній базі, що дозволяє використовувати вміщений у ній матеріал і для досліджень більш широкого порядку, а відповідно, і сама монографія А. І. Чуткого сприяє подальшому поглибленню вивчення історії України перших десятиліть ХХ ст.